

Fimmtudaginn 16. desember 1993.

Nr. 255/1992. **Friðrik Björnsson,  
Erla Hafsteinsdóttir,  
Hafrún Friðriksdóttir og  
Gauti Höskuldsson**

(Jón Steinar Gunnlaugsson hrl.)

gegn

**Íslandsbanka hf.**

(Bjarni Ásgeirsson hdl.)

(Jón G. Briem hrl.).

Ógilding samnings. Skuldabréf. Endurgreiðsla.

### **Dómur Hæstaréttar.**

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Hrafn Bragason, Guðrún Erlendsdóttir, Hjörtur Torfason og Pétur Kr. Hafstein og Bjarni K. Bjarnason, fyrrverandi hæstaréttardómari.

Áfrýjendur skutu máli þessu til Hæstaréttar með stefnu 16. júní 1992. Þeir gera eftirfarandi dómkröfur:

1. Að viðurkennt verði með dómi, að skuldbindingar áfrýjenda samkvæmt skuldabréfi til Alþýðubankans hf., út gefnu að Gili 24. mars 1987 af áfrýjandanum Friðriki og árituðu af öðrum áfrýjendum um sjálfskuldarábyrgð þeirra, upphaflega að fjárhæð 3.300.000 krónur, séu ógildar.

2. Að stefndi, Íslandsbanki hf., verði dæmdur til að endurgreiða áfrýjandanum Friðriki 3.130.412 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987, sbr. lög nr. 67/1989, af 500.000 krónum frá 26. júní 1987 til 10. júní 1988, af 839.342 krónum frá þeim degi til 18. janúar 1989, af 989.342 krónum frá þeim degi til 29. desember sama ár, af 1.882.345 krónum frá þeim degi til 25. júní 1990, af 2.183.686 krónum frá þeim degi til 31. desember sama ár, af 2.883.686 krónum frá þeim degi til 22. mars 1991, en af 3.130.412 krónum frá þeim degi til greiðsludags. Kveðið verði svo á, að áfallnir dráttarvextir skuli bættast við höfuðstól skuldarinnar, sem vextirnir reiknast af, á tólf mánaða fresti, í fyrsta skipti 26. júní 1988.

Þá krefjast áfrýjendur málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi krefst staðfestingar hins áfrýjaða dóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

# I.

Sonur áfrýjendanna Friðriks Björnssonar og Erlu Hafsteinsdóttur varð uppvís að fjáðrætti í Alþýðubankanum hf. seint í janúar 1987. Stefán Gunnarsson, þáverandi bankastjóri Alþýðubankans hf., var nákunnugur manningnum og fjölskyldu hans og hafði ráðið hann til starfa. Hann hafði strax næsta dag samband við foreldra, og komu þau að vörmu spori til fundar við hann norðan úr landi. Á þeim fundi var frá því gengið, að áfrýjendurnir Friðrik og Erla myndu ganga í ábyrgð vegna þeirrar fjárhæðar, sem um var að ræða, en þá lá ekki fyrir nákvæmlega. Bankastjórinn gerði sér ferð til þeirra norður að Gili í Svartárdal 24. mars 1987, og var þá gefið út skuldabréf til Alþýðubankans hf. til tólf ára með fjárhæðinni 3.300.000 krónum, og var það bundið lánskjaravísitölu. Áfrýjandinn Friðrik var skuldari samkvæmt bréfinu, en áfrýjandinn Erla tókst á hendur sjálfskuldarábyrgð. Síðar voru svo fengnar ábyrgðir meðáfrýjendanna, Hafrúnar Friðriksdóttur og Gauta Höskuldssonar. Ágreiningur er í málinu um það, hvort það hafi verið með vitund og vilja áfrýjendanna Friðriks og Erlu, að svo skyldi verða. Þá samþykkti áfrýjandinn Friðrik einnig víxil, að fjárhæð 500.000 krónur, með gjalddaga 26. júní 1987.

Hinn 13. maí 1988 sendu áfrýjendurnir Friðrik og Erla Alþýðubankanum hf. bréf með beiðni um niðurfellingu vaxta og/eða lækkun á höfuðstól skuldarinnar. Þessari beiðni var hafnað 1. júní sama ár, en ádráttur gefinn um breytingu á greiðslutilhögun á láns-tímanum. Frekari umleitanir áfrýjenda báru ekki árangur, en með bréfi 25. nóvember 1989 óskuðu þeir niðurfellingar lánsins. Því erindi var hafnað 30. sama mánaðar.

Fram er komið, að áfrýjendurnir Friðrik og Erla tóku nokkur skammtímalán hjá Búnaðarbanka Íslands til þess að standa undir afborgunum af skuldabréfinu. Fyrsta afborgun átti að fara fram 15. desember 1987, en var ekki innt af hendi fyrr en 10. júní 1988. Eftir fjórðu afborgun, sem greidd var 31. desember 1990, námu eftirstöðvar skuldarinnar 4.526.765,70 krónum. Hinn 8. janúar 1993 hlutuðust áfrýjendur til um greiðslu trygginga til stefnda vegna gjaldfallinna afborgana 15. desember 1991 og 15. desember 1992,

samtals að fjárhæð 2.200.000 krónur. Sé litið á framangreindar tryggingar sem afborganir nema eftirstöðvar skuldabréfsins nú 4.373.185,80 krónum.

## II.

Stefán Gunnarsson bankastjóri hefur skýrt frá atvikum að skiptum sínum við áfrýjendur og Örn Friðriksson í bréfi til lögmanns stefnda 12. desember 1991. Jafnframt hefur hann gefið vitnaskýrslu fyrir dómi. Skýrslur þessar eru greinargóðar og trúverðugar, og ber lítt á milli þeirra og frásagna áfrýjendanna Friðriks og Erlu um það, er máli skiptir.

Það verður að telja ljóst, að Stefán Gunnarsson hafði frumkvæði að útgáfu þess skuldabréfs, sem ógildingar er krafist á. Af hans hálfu voru fjármunalegir hagsmunir bankans látnir sitja í fyrirrúmi, þótt hann hafi vafalaust einnig haft í huga velferð hins brotlega og fjölskyldu hans. Hins vegar verður ekki talið, að með þessari málsmeðferð hafi bankastjórinn haft í hyggju að forða sjálfum sér frá álitshnekki innan bankans.

Í fyrirnefndu bréfi Stefáns Gunnarssonar segir svo: „Undir það skal tekið, í greinargerð stefnenda í máli þessu, að foreldrum Arnar er ofætlað að greiða hér um rædda skuld, ef þær forsendur eru ekki fyrir hendi, að Örn leggi þar sitt af mörkum.“ Fyrir héraðsdómi sagði Stefán meðal annars: „Ég held, að öllum hafi verið ljóst á þessum tíma, að forsenda fyrir því, að þetta mál gæti afgreiðst eins og það var og það gæti gengið upp, væri sú, að Örn Friðriksson í raun greiddi af þessu bréfi. ... ég lít svo á núna í dag, að afgreiðsla málsins og málsmeðferðin - vegna þess hve þessar forsendur hafa brugðist, þá hafi það verið mistök.“ Þá sagði Stefán Gunnarsson fyrir dómi, að sér hefði í rauninni verið ljóst, að áfrýjendurnir Friðrik og Erla myndu ekki geta staðið undir afborgunum af bréfinu miðað við þær tekjur, sem þau höfðu og honum var kunnugt um, nema sonur þeirra yrði raunverulegur greiðandi að bréfinu. Stefán Gunnarsson hafði látið af störfum bankastjóra, þegar hann gaf þessar skýrslur, og starfaði ekki á vegum stefnda.

## III.

Þegar hið umrædda skuldabréf var gefið út, var ekki jafnræði með aðilum. Yfir vofði, að sonur áfrýjendanna Friðriks og Erlu

hlyti að sæta kæru og refsingu fyrir framferði sitt, ef Alþýðubankinn hf. fengi ekki viðunandi úrlausn. Aðstæður allar voru áfrýjendum því mjög öndverðar og vandkvæði þeirra augljós. Vilja þeirra til samningsgerðar verður að skoða í því ljósi. Með þeim samningi, sem gerður var, öðlaðist Alþýðubankinn hf. kröfu á hendur áfrýjendum, sem hann ella hefði ekki fengið og átti ekki lögvarinn rétt til. Bankastjóranum var ljóst, eins og fyrr segir, að þessi skuldbinding var ekki í samræmi við fjárhag áfrýjendanna Friðriks og Erlu. Af hálfu bankans virðist engin sérstök tilraun hafa verið gerð til þess að tengja Örn Friðriksson sjálfan við samninginn með formlegum hætti.

Þegar á allt þetta er litið, verður að telja, að atvik við samningsgerðina og staða samningsaðila geri það að verkum, að stefndi geti ekki haldið þessum samningi upp á áfrýjendur. Ber því með skírskotun til 36. gr. laga nr. 7/1936 um samningsgerð, umboð og ógilda löggerninga, sbr. lög nr. 11/1986, að ógilda hið umrædda skuldabréf.

Eftir að áfrýjendurnir Friðrik og Erla höfðu sent Alþýðubankanum hf. beiðni um niðurfellingu vaxta eða lækkun á höfuðstól skuldarinnar 13. maí 1988, hlaut stjórnendum hans að vera ljóst, að þau ættu í greiðsluferfiðleikum vegna þessarar skuldbindingar, enda hafði fyrsta afborgun skuldabréfsins þá verið í vanskilum í fimm mánuði. Verður því með hliðsjón af framansögðu talið ósanngjarn, að stefndi beri samninginn fyrir sig eftir þetta, og ber honum því að endurgreiða þær afborganir skuldabréfsins, sem greiddar hafa verið. Hins vegar þykja ekki efni til þess, að stefndi endurgreiði áfrýjandanum Friðriki þær 500.000 krónur, sem hann greiddi með vixli á gjalddaga 26. júní 1987, en sú greiðsla var innt af hendi án fyrirvara. Endurgreiðslufjárhæðir skulu bera hæstu almenna innlánsvexti í bönkum og sparisjóðum frá 10. júní 1988 til þingfestingardags 21. nóvember 1991, en dráttarvexti samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá þeim degi til greiðsludags.

Rétt þykir, að málskostnaður í héraði falli niður, en stefndi greiði áfrýjendum 300.000 krónur upp í málskostnað fyrir Hæstarétti. Hefur þá ekki verið tekið tillit til virðisaukaskatts.

D ó m s o r ð:

Skuldbindingar áfrýjenda, Friðriks Björnssonar, Erlu Hafsteinsdóttur, Hafrúnar Friðriksdóttur og Gauta Höskuldssonar,

samkvæmt skuldabréfi til Alþýðubankans hf. 24. mars 1987, upphaflega að fjárhæð 3.300.000 krónur, eru ógildar.

Stefndi, Íslandsbanki hf., skal endurgreiða áfrýjandanum Friðriki Björnssyni 2.630.412 krónur með 22% ársvöxtum af 339.342 krónum frá 10. júní 1988 til 11. sama mánaðar, 24% frá þeim degi til 21. sama mánaðar, 26% frá þeim degi til 21. ágúst sama ár, 25% frá þeim degi til 1. september sama ár, 12% frá þeim degi til 11. október sama ár, 9% frá þeim degi til 21. sama mánaðar, 7% frá þeim degi til 21. nóvember sama ár, 6% frá þeim degi til 1. desember sama ár, 4% frá þeim degi til 11. janúar 1989, 5% frá þeim degi til 18. janúar 1989, en 5% af 489.342 krónum frá þeim degi til 21. sama mánaðar, 9% frá þeim degi til 21. febrúar sama ár, 10% frá þeim degi til 1. mars sama ár, 11% frá þeim degi til 21. sama mánaðar, 15% frá þeim degi til 21. maí sama ár, 16% frá þeim degi til 1. júní sama ár, 17% frá þeim degi til 11. sama mánaðar, 18% frá þeim degi til 1. júlí sama ár, 20% frá þeim degi til 21. sama mánaðar, 16% frá þeim degi til 1. ágúst sama ár, 13% frá þeim degi til 11. sama mánaðar, 12% frá þeim degi til 1. september sama ár, 10% frá þeim degi til 11. sama mánaðar, 9% frá þeim degi til 1. október sama ár, 11% frá þeim degi til 1. nóvember sama ár, 12% frá þeim degi til 29. desember sama ár, en 12% af 1.382.345 krónum frá þeim degi til 11. janúar 1990, 10% frá þeim degi til 21. sama mánaðar, 9% frá þeim degi til 1. febrúar sama ár, 7% frá þeim degi til 1. mars sama ár, 5% frá þeim degi til 1. apríl sama ár, 3% frá þeim degi til 25. júní sama ár, en 3% af 1.683.686 krónum frá þeim degi til 1. október sama ár, 2,5% frá þeim degi til 1. nóvember sama ár, 3% frá þeim degi til 31. desember sama ár, en 3,5% af 2.383.686 krónum frá þeim degi til 21. janúar 1991, 5% frá þeim degi til 22. mars sama ár, en 5% ársvöxtum af 2.630.412 krónum frá þeim degi til 1. júní sama

ár, 6% frá þeim degi til 1. ágúst sama ár, 7% frá þeim degi til 11. október sama ár, 4% frá þeim degi til 21. nóvember sama ár, en með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá þeim degi til greiðsludags. Heimilt er að leggja áfallna vexti við höfuðstól skuldar á tólf mánaða fresti, í fyrsta skipti 10. júní 1989.

Málskostnaður í héraði fellur niður. Stefndi skal greiða áfrýjendum sameiginlega 300.000 krónur í málskostnað fyrir Hæstarétti.

### **Dómur bæjarþings Reykjavíkur 25. maí 1992.**

#### **I.**

Mál þetta, sem dómtekið var 13. maí sl., er höfðað fyrir bæjarþinginu af Friðriki Björnssyni, kt. 080628-4719, Gili, Bólstaðarhlíðarhreppi, Austur-Húnavatnssýslu, Erlu Hafsteinsdóttur, kt. 250239-2039, sama stað, Hafrúnu Friðriksdóttur, kt. 281261-4879, Háaleitisbraut 119, Reykjavík, og Gauta Höskuldssyni, kt. 260861-2639, sama stað, með stefnu, birtri 18. nóvember 1991 á hendur Íslandsbanka hf., kt. 421289-1669, Kringlunni 7, Reykjavík.

Dómkröfur stefnenda eru þessar:

1. að viðurkennt verði með dómi, að skuldbindingar stefnenda skv. skuldabréfi til Alþýðubankans hf., út gefnu að Gili 24. mars 1987 af stefnanda Friðriki og árituðu af öðrum stefnendum um sjálfskuldarábyrgð þeirra, upphaflega að fjárhæð 3.300.000 kr., séu ógildar,

2. að stefndi verði dæmdur til að endurgreiða stefnanda Friðriki 3.130.412 kr. með [nánar tilgreindum dráttarvöxtum],

3. að stefndi verði dæmdur til að greiða stefnendum málskostnað [...].

Dómkröfur stefnda eru þær aðallega, að hann verði sýknaður af stefnukröfunum, en til vara, að þær verði lækkaðar verulega. Í báðum tilvikum er krafist málskostnaðar auk virðisaukaskatts úr hendi stefnenda in solidum auk dráttarvaxta skv. III. kafla vaxtalaga frá 15. degi eftir dómsuppsögu. Áfallnir dráttarvextir bætist við höfuðstól á tólf mánaða fresti, í fyrsta sinn tólf mánuðum eftir upphafstíma vaxta.

Sættir hafa verið reyndar árangurslaust.

#### **II.**

*Málsástæður stefnenda og lagarök.*

Stefnendur kveða málavöxtu vera þá, að á árunum 1986-1987 hafi starfað hjá Alþýðubankanum hf. í Reykjavík Örn Friðriksson, sonur stefnendanna

Friðriks og Erlu og bróðir stefnandans Hafrúnar. Hafi Örn starfað í útibúi bankans við Suðurlandsbraut í Reykjavík. Snemma árs 1987 hafi komið í ljós, að Örn hafði misnotað aðstöðu sína í bankanum og tekið þar út fé án heimildar. Muni heildarskuld hans við bankann af þessum sökum hafa numið 4.558.938 kr., er hann var látinn hætta störfum snemma árs 1987.

Stefán Gunnarsson, þáverandi bankastjóri Alþýðubankans hf., hafði ráðið Örn til starfa í bankanum, en Stefán hafi verið persónulegur kunningi fjölskyldu stefnenda.

Stefán bankastjóri hafi nú snúið sér til stefnendanna Friðriks og Erlu, en ljóst hafi legið fyrir, að Örn myndi ekki sjálfur geta endurgreitt bankanum skuld sína. Foreldrar hans hafi verið mjög miður sín út af málinu, og hafi Stefán fengið þá til að taka á sig skuldbindingar um að greiða bankanum mestan hluta skuldarinnar. Hafi það verið gert með þeim hætti, að Friðrik gaf út skuldabréf til tólf ára, að fjárhæð 3.300.000 kr., 24. mars 1987, sem Erla skrifaði nafn sitt á sem sjálfskuldarábyrgðarmaður. Hafi skuldin skv. bréfinu verið bundin lánskjaravísitölu, 1614 stigum, og skyldi bera 6,5% ársvexti. Þá hafi Friðrik samþykkt vixil, að fjárhæð 500.000 kr., með gjalddaga 26. júní 1987, og hafi andvirði hans verið tekið inn í skuldina. Síðar hafi bankastjórinn fengið stefnandann Hafrúnu og eiginmann hennar, stefnandann Gauta, til að ganga í sjálfskuldarábyrgð á skuldinni skv. skuldabréfinu. Hafi Friðrik og Erla ekki vitað um þá fyrirætlan, þegar þau skrifuðu undir skuldabréfið, og hefðu þau aldrei samþykkt, að svona yrði frá málinu gengið. Hafi Stefán látið svo við stefnendurna Hafrúnu og Gauta, að Friðrik og Erla hefðu fyrir sitt leyti samþykkt, að ábyrgða þeirra yrði einnig aflað.

Frá upphafi hafi verið ljóst, að stefnendur myndu ekki ráða við þessar skuldagreiðslur. Með nýjum lántökum annars staðar hafi foreldrum Arnar þó tekist að greiða vixilinn á gjalddaga og greiða af skuldabréfinu, svo að sú skuld sé nú í skilum. Þau muni hins vegar fljótlega standa frammi fyrir því óhjákvæmilega að missa eigur sínar vegna málsins.

Stefndi, Íslandsbanki hf., hafi tekið við aðild Alþýðubankans hf. að málinu, þegar stefndi hóf rekstur í ársbyrjun 1990. Endurteknum óskum stefnenda á þessu tímabili um niðurfellingu skuldarinnar eða breytingar á kjörum hennar hafi verið hafnað, fyrst af Alþýðubankanum hf., en síðan af stefnda.

Dómkröfur stefnenda eru þær annars vegar, að viðurkennt verði með dómi, að skuldbindingar þeirra skv. skuldabréfinu séu ógildar, og hins vegar, að endurgreitt verði það fé, sem þegar hafi verið greitt stefnda vegna vixilsins og skuldabréfsins. Þessar kröfur séu reistar á ákvæðum í III. kafla l. nr. 7/1936, sbr. l. nr. 11/1986 um breyting á þeim lögum. Vísast einkum til 36. gr. laganna, en einnig að sínu leyti til 31. gr. Að öðru leyti vísast

til III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 með síðari breytingum og ákvæða XII. kafla l. nr. 85/1936, að því er varðar málskostnaðarkröfu.

Í greinargerð benda stefnendur á til stuðnings kröfum sínum, að stefndi hafi aflað ábyrgða stefnenda á skuldum Arnar Friðrikssonar, eftir að til þeirra hafði verið stofnað. Stefnendur hafi ekki átt minnsta þátt í stofnun þeirra. Hins vegar virðist ljóst, að hjá stefnda sjálfum, þ. e. Alþýðubankanum hf., hafi innra eftirliti með starfsmönnum verið áfátt, fyrst svona gat farið. Það hafi vægast sagt verið ámælisverð vinnubrögð af bankastjóranum að bregðast þannig við þeim vanda, sem bankinn var kominn í, að leita til ástvina starfsmannsins, sem í hlut átti, og fá þá til að taka að sér greiðslu skuldarinnar að mestum hluta. Hann hafi þekkt vel til fjölskyldunnar og vitað, að stefnendur myndu aldrei ráða við að greiða þessa háu skuld. Sé nú raunar komið í ljós, að fjárhagsleg velferð stefnenda sé í húfi, þar sem þeir ráði ekki við frekari greiðslur. Er á því byggt í málinu, að það hafi talist a. m. k. ósanngjarnt eða andstætt góðri viðskiptavenju af stefnda að vilja byggja rétt á samningi, sem svona hafi verið til stofnað. Sé jafnvel hugsanlegt, að hér teldust skilyrði 31. gr. koma til greina, þar sem til sanns vegar megi færa, að stefndi hafi notað sér bágingi stefnenda vegna vitneskjunnar um framferði sonar og bróður til að afla sér ábyrgða þeirra á skuldinni. Og víst sé, að bersýnilegur munur sé á hagsmunum þeim, sem stefndi aflaði sér, og endurgjaldi því, sem fyrir þá átti að koma, þar sem það var ekkert.

Endurgreiðslukrafan sundurliðast þannig:

|     |          |               |     |               |
|-----|----------|---------------|-----|---------------|
| 26. | 6. 1987  | víxill        | kr. | 500.000       |
| 10. | 6. 1988  | v/skuldaþréfs | —   | 339.342       |
| 18. | 1. 1989  | —             | —   | 150.000       |
| 29. | 12. 1989 | —             | —   | 893.003       |
| 25. | 6. 1990  | —             | —   | 301.341       |
| 31. | 12. 1990 | —             | —   | 700.000       |
| 22. | 3. 1991  | —             | —   | 246.726       |
|     |          |               |     | <hr/>         |
|     |          |               |     | Kr. 3.130.412 |

Við munnlegan málflutning óskaði talsmaður stefnenda bókuð mótmæli við umfjöllun talsmanns stefnda í fyrri ræðu um tómlætisáhrif. Taldi hann þetta nýja málsástæðu og mótmælti henni sem of seint fram kominni.

*Málsástæður stefnda og lagarök.*

Stefndi mótmælir málavaxtalýsingu stefnenda að því marki, sem hún sé í andstöðu við dskj. nr. 16, bréf Stefáns Gunnarssonar til lögmanns stefnda. Er málavöxtum þar svo lýst, að sama kvöld og uppvíst varð um

misferli Arnar Friðrikssonar hafi Stefán Gunnarsson farið heim til Arnar, en hann hafi ekki verið við. Daginn eftir hafi komið í ljós, að hann hafði falið sig hjá Hafrúnu, systur sinni. Fyrir hádegi næsta dag hafi Stefán hringt til móður Arnar til að láta hana vita, hvernig málum væri komið og að fyrir lægi, að Örn yrði strax að láta af störfum í bankanum. Í því samtali hafi verið ákveðið, að foreldrar Arnar kæmu suður til frekari samræðna um málið. Einum eða tveimur dögum síðar hafi þær samræður farið fram á heimili Hafrúnar, og hafi þar verið viðstödd auk Stefáns og foreldra Arnar Örn og Hafrún og, að því er Stefán telji, einnig Gauti Höskuldsson.

Á þessum tíma hafi ekki verið vitað, hversu háa heildarfjárhæð væri um að tefla. Hafi komið fram, að ekki væri um nema tvær leiðir að velja í málinu, annaðhvort kærur til Rannsóknarlögreglu ríkisins eða samning um endurgreiðslu, og hafi verið ákveðið að fara síðari leiðina með því, að foreldrar Arnar gæfu út og ábyrgðust skuldabréf til uppgjörs þeirrar fjárhæðar, sem fram kæmi við samantekt fjárdráttarins. Telur Stefán sig þess fullvissan, að rætt hafi verið um tvo ábyrgðarmenn á bréfið, og hefði þá ekki verið öðrum til að dreifa en Hafrúnu, systur Arnar. Um málsmeðferð hafi Stefán haft samráð við þáverandi formann bankaráðs og löggiltan endurskoðanda Alþýðubankans.

Heildarskuldin hafi verið 4.308.938,04 kr. auk vaxta, 250.000 kr. Hafi Stefán gert sér ferð norður að Gili til foreldra Arnar til að ganga frá skuldabréfinu, að því leyti sem unnt var þar á staðnum. Bréfið hafi ekki verið útfyllt á neinn hátt fyrr en þar og eftir að Örn hafði endurskoðað þann lista yfir einstakar fjárhæðir, og hafi ljósrit verið skilið eftir hjá aðilum, svo að enn væri tækifæri til nánari skoðunar og athugasemda, sem mætti taka tillit til.

Nokkrum dögum síðar kveðst Stefán hafa heimsótt Hafrúnu til að afla undirskriftar hennar, og megi ljóst vera, að það hefði hann ekki gert, nema fyrir hafi legið áður gert samkomulag þar um. En þá hafi það verið að frumkvæði hennar og Gauta Höskuldssonar, að Gauti skrifaði einnig upp á skuldabréfið.

Stefndi rökstyður mál sitt því, að allir stefnendur og vitnið Stefán Gunnarsson hafi sammælt um þá lausn, að þeir gæfu út skuldabréf til að greiða skuld Arnar. Frumkvæðið hafi ekki síður verið hjá stefnendum en stefnda. Þeim hafi gefist langur tími til að skoða hug sinn í málinu og hafi eftir langa umhugsun ákveðið, að sú lausn, sem valin var, væri sú, sem þeir vildu. Því er sérstaklega mótmælt, að vitnið Stefán hafi beitt nokkurs konar þrýstingi til að fá fram þessa niðurstöðu. Þetta hafi verið vilji stefnenda til að koma í veg fyrir, að Örn yrði kærður fyrir fjárdráttarbrot. Bankinn hafi ákveðið að kæra ekki fjárdráttinn.

Stefndi heldur því fram, að samningur aðila um greiðslu skuldarinnar hafi verið eðlilegur að öllu leyti. Þá sé bæði átt við ástæður fyrir gerð samningsins og lánskjör og lánstíma. Því er mótmælt sem röngu og ósönnuðu, að stefnendur geti ekki og hafi aldrei getað staðið við umsamdar greiðslur. Reyndin sé önnur.

Því er mótmælt, að 36. gr. 1. nr. 7/1936 eigi hér við. Samningurinn sé á engan hátt ósanngjarn. Þá er því mótmælt sem ósönnuðu, að hann sé andstæður góðri viðskiptavenju, enda sé hér aðeins um eðlileg skuldabréfaákvæði að ræða. Staða samningsaðila hafi verið fyllilega sambærileg, eins og hér háttaði. Enginn ágreiningur hafi verið um skuld Arnar né um það, hver væru eðlileg kjör á lánum á þessum tíma.

Til vara krefst stefndi þess, að samningnum verði aðeins breytt að hluta og þá helst, að greiðslutími verði lengdur.

Stefndi telur, að skýra beri 36. grein þröngt. Hún sé undantekningarákvæði frá því grundvallaratriði, að mönnum sé frjálst að semja eins og þeir óski og að þeim beri skylda til að standa við það, sem þeir semji um. Bankinn hafi strax efnt af sinni hálfu það, sem til var ætlast, þ. e., hann hafi ekki kært fjárdráttarbrotið.

Ekki er gerð athugasemd tölulega við endurgreiðslukröfu stefnandans.

Vaxtatíma er mótmælt, bæði að því er varðar upphafstíma og vaxtafót. Verði stefndi dæmdur til að endurgreiða stefnandanum Friðriki einhverja fjárhæð, verði sú skuld ekki til fyrr en við dómsuppsögu. Hér eigi því alls ekki við að dæma dráttarvexti, og upphafstími ætti að vera við uppkvaðningu dóms.

Við munnlegan málflutning mótmælti talsmaður stefnda umfjöllun talsmanns stefnanda um forsendubrest sem nýrri málsástæðu, of seint fram kominni.

### III.

#### *Niðurstaða.*

Stefnendur reisa kröfur sínar á III. kafla 1. nr. 7/1936, einkum 36. gr., 31. gr. og 33. gr.

Þau atriði, sem stefnendur telja, að falli undir framangreind lagaákvæði, eru annars vegar, hvernig staðið var að greiðsluábyrgðum stefnenda, og hins vegar vangeta stefnendanna Friðriks og Erlu þegar við undirskrift skuldabréfsins og síðar til þess að standa undir afborgunum af því.

Það liggur fyrir, að þeir kostir, sem til greina komu, þegar ákvörðun var tekin um, hvernig fara skyldi með fjárdrátt Arnar, voru þeir annars vegar að kæra Örn fyrir brotið til Rannsóknarlögreglu ríkisins, en hins vegar að greiða skuld hans við bankann. Foreldrar hans tóku síðari kostinn og samþykktu umdeilt skuldabréf og víxil gegn því, að fallið yrði frá kæru.

Er ekki um það ágreiningur, enda þótt fyrir liggi, að aldrei var vikið berum orðum að kærubættinum í þessu sambandi.

EKKI verður fallist á, að með því hafi stefndi verið að notfæra sér bágindi eða aðrar aðstæður ástvina Arnar, svo að ógilda megi samninginn skv. 31. gr. 1. nr. 7/1936. Þá telst þessi meðferð hvorki andstæð góðri viðskiptavenju né ósanngjörn, sbr. 36. gr. laganna, enda liggur fyrir, að verulegir hagsmunir voru í húfi í huga foreldra Arnar, þar sem var mannorð sonar þeirra og hugsanlega refsing fyrir brotið, sbr. framburð stefnandans Erlu fyrir dómi. Hafa ekki verið færð að því rök, að þær forsendur hafi brostið eða breyst. Liggur og ekki annað fyrir en stefndi hafi staðið við sínar skuldbindingar að þessu leyti. Hefur ekki verið sýnt fram á annað en af hálfu stefnda hafi stefnendum verið sýnd fyllsta sanngirni við lausn þessa fjárdráttarmáls og í samræmi við vilja þeirra þá. Þá er ósannað, að þessi lausn hafi ekki verið valin að frumkvæði stefnenda sjálfra.

Stefnendur Erla og Friðrik hafa lagt fram skattframtöl árána 1990 og 1991, þar sem fram kemur, að sameiginleg laun þeirra nema hvort ár liðlega 1.000.000 kr. Afborganir af skuldabréfinu árið 1989 námu ásamt vöxtum og verðbótum 893.003 kr. og árið 1990 925.420,50 kr. Greiðsla árið 1991 nam rúmri 1.000.000 króna, en samþykkt var að fresta innheimtu hennar, þar til niðurstaða fæst í máli þessu. Að öðru leyti eru allar greiðslur stefnenda skv. skuldabréfinu í skilum.

Stefnendur Erla og Friðrik skýrðu svo frá fyrir dómi, að þau hefðu tekið skammtímalán til að standa undir greiðslum af skuldabréfinu, en jafnframt, að þau lán væru í skilum.

Samkvæmt framansögðu er ljóst, að skattframtöl stefnendanna Friðriks og Erlu gefa ekki rétta mynd af greiðslugetu þeirra.

Á fram lögðum skattframtölum er ekki tilgreind skuldastaða stefnenda. Fram hafa verið lögð veðbókarvottorð vegna fimm ökutækja í eigu stefnenda, sem öll eru veðbandalaus. Þá ber fram lagt endurrit úr fasteignabók ekki með sér óeðlilega há áhvílandi veð á fasteign þeirra.

Stefnendur hafa því ekki sýnt fram á, að greiðslugetu þeirra hafi verið svo háttáð, þegar samningurinn var gerður, þrátt fyrir yfirlýsingu Stefáns Gunnarssonar, fyrrverandi bankastjóra, fyrir dómi þar um eða að hún hafi orðið það síðar, að telja megi óheiðarlegt, ósanngjarnt eða andstætt góðri viðskiptavenju að bera umdeildan samning fyrir sig, svo að til álíta komi að ógilda hann samkvæmt tilvitnuðum ákvæðum laga nr. 7/1936.

Um önnur atvik við samningsgerðina eða síðar til komin hefur ekki verið fjallað af hálfu stefnenda, sem leitt gætu til ógildingar skuldbindinga þeirra með stoð í III. kafla samningalaga.

Af hálfu stefnenda Hafrúnar og Gauta hefur því verið haldið fram, að þau hafi verið blekkt til að skrifa undir skuldabréfið sem sjálfskuldar-

ábyrgðaraðilar. Ósannað er gegn andmælum stefnda, að þau hafi ekki af fúsum og frjálsum vilja, án blekkinga af hálfu stefnda, skrifað undir bréfið sem sjálfskuldarábyrgðarmenn.

Framangreind atriði leiða til þess, að sýkna ber stefnda af öllum kröfum stefnenda í máli þessu. Eftir atvikum þykir rétt, að málskostnaður falli niður.

Ekki þykir ástæða til að fjalla sérstaklega um tómlætisáhrif sem sérstaka málsástæðu stefnda, enda var ekki gerð um það krafa af hans hálfu við munnlegan málflutning, að umfjöllun hans um tómlæti væri bókuð sérstaklega sem ný málsástæða.

Þá er ekki litið svo á, að umfjöllun talsmanns stefnenda við munnlegan málflutning um forsendubrest sé ný málsástæða.

Sigríður Ólafsdóttir borgardómari kvað upp dóminn.

#### D ó m s o r ð:

Stefndi, Íslandsbanki hf., Kringlunni 7, Reykjavík, skal vera sýkn af dómkröfum stefnenda, Friðriks Björnssonar og Erlu Hafsteinsdóttur, báðum til heimilis að Gili, Bólstaðarhlíðarhreppi, Austur-Húnavatnssýslu, og Hafrúnar Friðriksdóttur og Gauta Höskuldssonar, báðum til heimilis að Háaleitisbraut 119, Reykjavík.

Málskostnaður fellur niður.

---